

PROJECT REPORT

મોબાઇલ પંચકર્મ ક્લિનિક્સ

MOBILE PANCHAKARMA
CLINICS

મોબાઇલ પંચકર્મ ક્લિનિક્સ

Mobile Panchakarma Clinics

પરિચય (Introduction)

- **પંચકર્મ** એ ભારતમાં સદીઓથી થતી પાંચ-પ્રકારની આયુર્વેદિક ડિટોક્સિફિકેશન અને કાયાકલ્પ પ્રક્રિયા છે.
- આ ખ્યાલ ગુજરાતના ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારોમાં સુલભ અને પોષણક્ષમ સ્થાનિક આરોગ્ય સંભાળની જરૂરિયાતને પહોંચી વળવા માટે **મોબાઇલ પંચકર્મ ક્લિનિક્સ** (વાન/મિનિબસ પર) પ્રસ્તાવિત કરે છે.
- આ મોબાઇલ યુનિટો દૂરના ગામડાઓ અને નગરોમાં જઈને **આયુર્વેદિક ડિટોક્સ સારવાર, થેરાપીઓ અને પરામર્શ** આપશે.
- આ ક્લિનિક્સ બિન-શહેરી ગુજરાતમાં **પરંપરાગત સુખાકારી માળખાની અછત** (traditional wellness infrastructure) દૂર કરવાનો હેતુ ધરાવે છે, જ્યાં ઘણા લોકો આયુર્વેદ જેવી પરંપરાગત પ્રણાલીઓને વધુ પસંદ કરે છે.
- તેઓ **જીવનશૈલી સંબંધિત વિકારો અને તણાવને** કારણે નિવારક અને ઉપચારાત્મક સુખાકારી સેવાઓની વધતી માંગને પણ પૂરી કરે છે.
- મોબાઇલ ક્લિનિક્સ **સ્થાનમાં લવચીકતા, ઓછા માળખાકીય રોકાણ અને વ્યાપક કવરેજ** પ્રદાન કરે છે.
- આ પહેલ ગુજરાતની **"દેવભૂમિ"** (ભગવાનની ભૂમિ) તરીકેની ઓળખ સાથે સુસંગત છે, જે આયુર્વેદિક સુખાકારીને પ્રોત્સાહન આપે છે.
- આ વ્યવસાયમાં **પ્રશિક્ષિત આયુર્વેદિક થેરાપિસ્ટને** જોડવામાં આવશે અને **સ્થાનિક સ્તરે પ્રાપ્ત હર્બલ તેલ અને ફોર્મ્યુલેશન્સનો** ઉપયોગ કરવામાં આવશે.
- તે આયુર્વેદ અને સુખાકારી સેવાઓમાં તાલીમ પામેલા સ્થાનિક યુવાનો માટે **આજીવિકાની તકો** ઊભી કરશે.

ઉદ્યોગ વિહંગાવલોકન (Industry Overview)

- ભારતમાં **સુખાકારી ઉદ્યોગ** (wellness industry) ઝડપી પરિવર્તન અને વિસ્તરણમાંથી પસાર થઈ રહ્યો છે.
- ભારતનું સુખાકારી બજાર ૨૦૨૫ સુધીમાં **USD ૭૦ બિલિયન**ને વટાવવાની ધારણા છે.
- આ વૃદ્ધિનું એક મુખ્ય ચાલક બળ **આયુર્વેદ આધારિત ઉપચાર, નિવારક સંભાળ અને જીવનશૈલી ડીલિંગ** છે.
- આ વિભાગમાં, **પંચકર્મ** આંતરિક ડિટોક્સ, શારીરિક સંતુલન અને માનસિક સ્પષ્ટતા માટેની તેની સંરચનાત્મક પદ્ધતિને કારણે ખૂબ મૂલ્યવાન ગણાય છે.
- પંચકર્મ, જે પરંપરાગત રીતે સ્થિર કેન્દ્રો અથવા રિસોર્ટ્સ સુધી મર્યાદિત હતું, તે હવે **વ્યાપક પહોંચ માટે યોગ્ય સ્વરૂપોમાં** (જેમ કે મોબાઇલ ક્લિનિક્સ) સ્વીકારવામાં આવી રહ્યું છે.
- આ સાહસને **સરકારી પહેલો** દ્વારા બનાવવામાં આવેલા પ્રોત્સાહક ઇકોસિસ્ટમનો લાભ મળે છે.
- આ પહેલોમાં **આયુષ મિશન** અને **રાષ્ટ્રીય સ્વાસ્થ્ય મિશન (NHM)** નું આયુષ ઇન્ટિગ્રેશન શામેલ છે.
- આ પ્રોજેક્ટ **ઉત્તરાખંડના હર્બલ વેલી મિશન** સાથે સુસંગત છે.

- દેવભૂમિ ઉદ્યમિતા યોજના (DUY) ખાસ કરીને એવા સાહસોને સમર્થન આપે છે જે પરંપરાગત જ્ઞાન પ્રણાલીઓને સમકાલીન સેવા વિતરણ સાથે જોડે છે.
- મોબાઇલ પંચકર્મ ક્લિનિક્સ આરોગ્ય સંભાળની પહોંચ, આજીવિકાનું સર્જન અને સાંસ્કૃતિક સંરક્ષણના આંતરછેદ પર કાર્ય કરે છે.

પ્રોડક્ટ્સ અને એપ્લિકેશન્સ (Product & Applications)

- મુખ્ય સેવા એ પંચકર્મ થેરાપી છે, જે આયુર્વેદિક ઉપકરણો અને થેરાપી બેડથી સજ્જ મોબાઇલ વાન ક્લિનિક દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવે છે.
- સેવાઓમાં પાંચ શાસ્ત્રીય પંચકર્મ પ્રક્રિયાઓ શામેલ છે:
 - વમન (ઓષધિય ઉલટી/એમેસિસ)
 - વિરેચન (ઓષધિય જુલાબ/પર્ગેશન)
 - બસ્તિ (મેડિકેટેડ એનિમા)
 - નસ્ય (નાકની સફાઈ/નેઝલ ક્લીન્જિંગ)
 - રક્તમોક્ષણ (લોહી કાઢવાની પ્રક્રિયા, જ્યાં સૂચવાયેલ હોય)
- ક્લિનિક્સ સહાયક થેરાપીઓ પણ પ્રદાન કરે છે, જેમ કે:
 - અભયંગ (હર્બલ તેલ માલિશ)
 - સ્વેદન (વરાળ થેરાપી/સ્ટીમ થેરાપી)

◦ શિરોધારા (તેલ ટીપાં થેરાપી)

- દરેક થેરાપી વ્યક્તિની ચોક્કસ સ્થિતિ અને દોષ અસંતુલનના આધારે કસ્ટમાઇઝ કરવામાં આવે છે.
- મોબાઇલ યુનિટ આયુર્વેદિક પરામર્શ, નિદાન (જેમાં નાડી પરીક્ષા અથવા નાડી વાંચનનો સમાવેશ થાય છે), અને જીવનશૈલી/આહાર માર્ગદર્શન પ્રદાન કરશે.
- ક્લિનિક ક્યુરેટેડ આયુર્વેદિક ઉત્પાદનોનો સંગ્રહ અને વિતરણ કરશે, જેમ કે હર્બલ તેલ, પાયક ચૂર્ણ, ઉકાળા, રોગપ્રતિકારક શક્તિ વધારનારા (ઇમ્યુનિટી બૂસ્ટર્સ), અને પીડા રાહત બામ.
- ઉત્પાદન વેચાણ એક ગૌણ આવક પ્રવાહ (secondary revenue stream) તરીકે કામ કરશે.
- સુખાકારી પેકેજો (૩-દિવસ કે ૭-દિવસના પ્રોટોકોલ) ખાસ કરીને તીર્થયાત્રા અથવા પર્યટન સ્થળોમાં ઓફર કરવામાં આવશે.
- આ એપ્લિકેશનો નિવારક આરોગ્ય સંભાળથી લઈને ક્રોનિક રોગો (દા.ત., સંધિવા, ત્વચા/શ્વાસ/પાયન સંબંધિત સમસ્યાઓ)ના સંચાલન સુધીની વિશાળ શ્રેણીને આવરી લે છે.
- પંચકર્મની સાકલ્યવાદી (holistic) પ્રકૃતિને કારણે તે તમામ વય જૂથોમાં વ્યાપક આકર્ષણ ધરાવે છે.
- મોબાઇલ ક્લિનિક સ્થાનિક SHGs (સ્વ-સહાય જૂથો), વૃદ્ધાશ્રમો અને સરકાર સંચાલિત આરોગ્ય કેન્દ્રોને કરાર આધારિત સેવા પણ આપી શકે છે.
- માતૃત્વ સંભાળ અને માસિક ધર્મ સંબંધિત સ્વાસ્થ્ય માટે તૈયાર કરેલી મહિલા-કેન્દ્રિત થેરાપીઓ પણ રજૂ કરી શકાય છે.

ઇચ્છિત લાયકાતો (Desired Qualifications)

- આયુર્વેદિક જ્ઞાન: આદર્શ પ્રમોટરને આયુર્વેદની મૂળભૂતથી લઈને અધતન સમજ હોવી જોઈએ, અને પ્રાધાન્યરૂપે BAMS (બેચલર ઓફ આયુર્વેદિક મેડિસિન એન્ડ

સર્જરી) અથવા પંચકર્મ થેરાપીમાં ડિપ્લોમા હોવો જોઈએ.

- **પ્રમાણિત સ્ટાફ:** સેવાઓની વિશ્વસનીયતા અને પરંપરાગત પ્રોટોકોલનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે ઓછામાં ઓછા એક યોગ્ય પંચકર્મ થેરાપિસ્ટ અથવા આયુર્વેદિક સહાયકની નિમણૂક કરવી અનિવાર્ય છે.
- **જરૂરી તકનીકી કુશળતા:** શાસ્ત્રીય પંચકર્મનાં પગલાં અને પ્રતિબંધો (contraindications) થી પરિચિત હોવું આવશ્યક છે.
- **યોગ્ય પૃષ્ઠભૂમિ:** વેલનેસ, યોગ, નેચરોપેથી અથવા વૈકલ્પિક ઉપચારની પૃષ્ઠભૂમિ ધરાવતા ઉદ્યોગસાહસિકો પણ યોગ્ય છે, જો તેઓ પ્રમાણિત થેરાપિસ્ટ અને તબીબી સલાહકારની નિમણૂક કરે.
- **ભલામણ કરેલ તાલીમ:** આયુર્વેદિક ફોર્મ્યુલેશન સંભાળ, સ્વચ્છતા પ્રથાઓ અને પ્રાથમિક સારવાર (first-aid) માં તાલીમ લેવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે.
- **ઓપરેશનલ લાભ:** ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં કામગીરીનું જ્ઞાન અને મોબાઇલ ક્લિનિક કામગીરી અથવા ફિલ્ડ હેલ્થકેર ડિલિવરી માં અનુભવ લાભદાયી છે.
- **કોમ્યુનિકેશન કુશળતા:** ગ્રાહક-કેન્દ્રિત માનસિકતા, મૂળભૂત ઓપરેશનલ મેનેજમેન્ટ જ્ઞાન, અને વિશ્વાસ ઊભો કરવા માટે સ્થાનિક બોલીઓમાં મજબૂત આંતરવ્યક્તિગત અને સંચાર કૌશલ્યો હોવા જરૂરી છે.
- **નિયમનકારી ધ્યાન (વિસ્તરણ માટે):** વેલનેસ નિયમો, હર્બલ પ્રોડક્ટ લાઇસન્સિંગ અને ડિજિટલ હેલ્થ રેકૉર્ડ સિસ્ટમ્સ ની જાણકારી વિસ્તરણ માટે ઉપયોગી થશે.
- **સમુદાયની સંભાવના:** આયુષ વેલનેસ સ્કીલ પ્રોગ્રામ્સ હેઠળ તાલીમ પામેલા સ્થાનિક યુવાનો આને સમુદાય આધારિત વ્યવસાય તરીકે અપનાવી શકે છે.

શૈક્ષણિક પાયો

તકનીકી
નિપુણતા

સ્થાનિક
જોડાણ

ઓપરેશનલ
કુશળતા

વ્યવસાયિક દૃષ્ટિકોણ અને વલણો (Business Outlook and Trends)

- **વૃદ્ધિના પરિબલો:** પરંપરાગત ઉપચાર વિશેની વધતી જતી જાહેર જાગૃતિ, આયુષ્ય પ્રણાલીઓ માટે નીતિગત સમર્થન, અને વિકેન્દ્રિત આરોગ્ય સંભાળની વધતી જતી જરૂરિયાતને કારણે દૃષ્ટિકોણ મજબૂત છે.
- **મહામારી પછીની સુસંગતતા:** કોવિડ-૧૯ મહામારીએ પ્રતિકારક શક્તિ (immunity) અને સ્થાનિક સેવા વિતરણના મહત્વ પર ભાર મૂક્યો, જેનાથી મોબાઇલ ક્લિનિક્સ ચપલ (agile) અને ટકાઉ વ્યવસાયોમાં પરિવર્તિત થયા.
- **બજારમાં સ્થાન:** પંચકર્મ તેના પ્રાચીન મૂળ અને નિવારક માળખાને કારણે કુદરતી ઉપચારમાં પસંદગીની પસંદગી બનવા માટે તૈયાર છે.
- **ગુજરાતની સુસંગતતા:** આંતરિક જિલ્લાઓમાં મોસમી સ્થળાંતર, વૃદ્ધ વસ્તી અને મર્યાદિત સુખાકારી માળખાને કારણે મોબાઇલ ફોર્મેટ ગુજરાતમાં અત્યંત લાગુ પડે છે.
- **નીતિ સાથેનું જોડાણ:** આ વ્યવસાયને ગુજરાત દ્વારા જાહેર આરોગ્ય સંભાળ, પર્યટન અને આજીવિકામાં આયુર્વેદને સંકલિત કરવાના વેગથી ફાયદો થાય છે.
- **આયુર્વેદિક પ્રવાસન:** રાજ્યની પ્રવાસન નીતિ હેઠળ પ્રોત્સાહિત આયુર્વેદિક પ્રવાસનનો લાભ લેવા માટે મોબાઇલ વાન યાત્રાધામો અને ઇકો-રિસોર્ટ્સ નજીક સ્થપાશે.
- **ભવિષ્યમાં ડિજિટલ સંકલન:** ભવિષ્યની કામગીરીને ડિજિટલ હેલ્થ ઇન્ટિગ્રેશન દ્વારા આધુનિક બનાવી શકાય છે, જેમાં GPS-આધારિત સમયપત્રક, ઓનલાઇન બુકિંગ, ટેલિકન્સલ્ટેશન, ડિજિટલ પ્રિસ્ક્રિપ્શન્સ અને થેરાપી એનાલિટિક્સનો સમાવેશ થાય છે.
- **ભાગીદારી મોડેલ:** ગ્રામ પંચાયતો અથવા આરોગ્ય અધિકારીઓ સાથે જાહેર-ખાનગી ભાગીદારી દ્વારા ક્લિનિક્સને ગ્રામીણ આરોગ્ય વિતરણ ઇકોસિસ્ટમમાં સ્થાપિત કરી શકાય છે.

- **બજારનું વલણ:** સુખાકારીની મુખ્ય પ્રવાહમાં સ્વીકૃતિને કારણે નિવારક ડિટોક્સિફિકેશન અને દોષ સંતુલનનું વલણ સતત વધતું રહેશે.

બજારની સંભાવના અને મુદ્દાઓ (Market Potential and Issues):

બજારની સંભાવનાઓ (Market Potential)

- **અનટેપ્ડ સંભાવના:** ગુજરાતમાં મોબાઇલ પંચકર્મ ક્લિનિક્સ માટે નોંધપાત્ર વણવપરાયેલી બજાર સંભાવના રહેલી છે.
- **મુખ્ય ગ્રાહક વર્ગ:** મુખ્ય ગ્રાહકોમાં ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં મધ્યમ વયના અને વૃદ્ધ વસ્તી, યોગ અને આધ્યાત્મિક રીટ્રીટના સહભાગીઓ, અને સુખાકારી શોધતા પ્રવાસીઓનો સમાવેશ થાય છે.
- **વ્યાવસાયિક ગ્રાહકો:** દૂરના વિસ્તારોમાં ફરજ બજાવતા સરકારી કર્મચારીઓ અને શિક્ષકો સંભવિત ગ્રાહકો છે, જેઓ તણાવ, સાંધાનો દુખાવો અને પાચન સંબંધિત સમસ્યાઓ માટે કુદરતી ઉપચાર શોધે છે.
- **સામુદાયિક ગ્રાહકો:** સ્થાનિક **SHGs** (સ્વ-સહાય જૂથો), આંગણવાડી કાર્યકરો, અને મહિલા મંડળોને સંવેદનશીલ બનાવીને નિયમિત સામુદાયિક ગ્રાહકોમાં પરિવર્તિત કરી શકાય છે.

બજારના મુદ્દાઓ અને પડકારો (Market Issues and Challenges)

- **સાંસ્કૃતિક વાંધાઓ:** આક્રમક પ્રક્રિયાઓ (જેમ કે મેડિકેટેડ એનિમા અથવા એમેસિસ) અંગેના સાંસ્કૃતિક વાંધાઓ દત્તક લેવા પર અસર કરી શકે છે; આને

નિયંત્રિત કરવા માટે શિક્ષણ અને પૂર્વ-થેરાપી કાઉન્સેલિંગ આવશ્યક છે.

- **ઓપરેશનલ પડકારો:** પડકારોમાં નિયમિત વાહન જાળવણી, મેડિકલ કચરાના ધોરણોનું પાલન, અને સેવાના દિવસોને મર્યાદિત કરતી હવામાનની મર્યાદાઓ (ખાસ કરીને ચોમાસા દરમિયાન) શામેલ છે.
- **પુરવઠા શૃંખલા (Supply Chain):** ગુણવત્તા જાળવવા માટે પ્રમાણભૂત આયુર્વેદિક તેલ, દવાઓ અને જંતુરહિત ઉપકરણોનો સતત પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરવો મહત્વપૂર્ણ છે.
- **માર્કેટિંગ પડકારો:** મુશ્કેલીઓમાં વિશ્વાસ સ્થાપિત કરવો, ગેરમાન્યતાઓનો સામનો કરવો, અને વિવિધ સ્થળોએ સતત માંગ ઊભી કરવી શામેલ છે.
- **માર્કેટિંગ પર કાબૂ:** આ વર્ડ-ઓફ-માઉથ, હેલ્થ કેમ્પનું આયોજન, અને સ્થાનિક ડોક્ટરો સાથે ભાગીદારી દ્વારા હાંસલ કરી શકાય છે.
- **આઉટરીય વ્યૂહરચના:** સરકારી આરોગ્ય આઉટરીય કાર્યક્રમો (જેમ કે આયુષ વેલનેસ દિવસો અથવા મેડિકલ યાત્રાઓ) સાથે જોડાણ કરીને અને **SHGs** ને સબસિડીવાળા જૂથ પેકેજો ઓફર કરીને પહોંચ અને પ્રવેશમાં સુધારો કરી શકાય છે.

કાચો માલ અને ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર (Raw Material and Infrastructure)

કાચા માલની જરૂરિયાત (Raw Material Requirements)

- **મુખ્ય ઉપભોક્તાઓ (Consumables):** આવશ્યક સામગ્રીઓમાં હર્બલ તેલ, ધી આધારિત ફોર્મ્યુલેશન, યૂર્ણ (પાવડર), ઉકાળા (કષાય), અને લેપ (હર્બલ પેસ્ટ)નો સમાવેશ થાય છે.
- **સહાયક સામગ્રી:** જંતુરહિત કપડા, કપાસ, મોજા (ગ્લોવ્સ), ટુવાલ અને માલિશની યાદરો જેવી ઉપભોક્તા વસ્તુઓ જરૂરી છે.
- **સામાન્ય ફોર્મ્યુલેશન:** લોકપ્રિય ઔષધીય તેલોમાં ઘનવંતરમ તૈલમ, ક્ષીરબલા તૈલમ અને બાલા તૈલમ (અભયંગ માટે) છે. આંતરિક ઉપચારમાં ત્રિફળા અથવા

દશમૂળ જેવા ઉકાળાઓનો ઉપયોગ થાય છે.

- ખરીદી: આ સામગ્રીઓ પ્રમાણિત આયુર્વેદિક ફાર્મસીઓ અથવા રાજ્ય-માન્યતા પ્રાપ્ત હર્બલ સહકારી મંડળીઓ પાસેથી મેળવવી જોઈએ.

ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર અને વાહન કસ્ટમાઇઝેશન (Infrastructure and Vehicle Customization)

- વાહન આધાર: થેરાપી અને પરામર્શ માટે જગ્યા બનાવવા માટે વાન, ટેમ્પો ટ્રાવેલર અથવા નાની મિનિબસને કસ્ટમાઇઝ કરવાની જરૂર છે.
- મુખ્ય સુવિધાઓ: વાહનમાં વોટરપ્રૂફ ફ્લોરિંગ, ફોલ્ડેબલ થેરાપી ટેબલ (લાકડું અથવા સ્ટીલ), અને સ્ટોરેજ કેબિનેટ હોવા જોઈએ.
- સ્વચ્છતા અને ઉપયોગિતાઓ: આવશ્યક સુવિધાઓમાં પાણીની ટાંકી સાથે હેન્ડવોશિંગ યુનિટ, ઇન્વર્ટર સંચાલિત લાઇટિંગ, અને નાનું સ્ટીમ થેરાપી ચેમ્બર (સ્વેદન બોક્સ) શામેલ છે.
- ઓપરેશનલ સુવિધાઓ: તેને છતનું વેન્ટિલેશન, ખાનગીતા માટે પડદા, અને પોર્ટેબલ ઉપકરણો (જેમ કે ગરમ તેલ વોર્મર) માટે પાવર સોકેટ્સની જરૂર છે.
- પાવર બેકઅપ: ગ્રીડ-બહારના વિસ્તારોમાં વીજળીના બેકઅપ માટે નાની સોલાર પેનલ અથવા ડીઝલ જનરેટરની ભલામણ કરવામાં આવે છે.
- સલામતી અને સંગ્રહ: દવાઓ માટે સ્વચ્છ સંગ્રહ, જૈવ-કચરા માટે નિકાલ પ્રણાલી (દા.ત., કપાસના સ્વેબ, વપરાયેલ તેલ), પ્રાથમિક સારવાર બોક્સ, અને તાપમાન-સંવેદનશીલ વસ્તુઓ માટે નાનું રેફ્રિજરેટરનો સમાવેશ કરવો આવશ્યક છે.
- બાહ્ય સેટઅપ: પરામર્શ, રાહ જોવાના વિસ્તારો અથવા જાગૃતિ સત્રો યોજવા માટે વાનની બહાર ફોલ્ડેબલ છાયાવાળી છત (canopy) અથવા ગેઝેબો ટેન્ટનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.
- પાલન: ખાસ કરીને ડુંગરાળ વિસ્તારમાં રસ્તાની યોગ્યતા માટે વાહન નોંધાયેલું

(registered), વીમાકૃત (insured) અને સમયાંતરે જાળવણી થયેલું હોવું જોઈએ.

જગ્યાનો મહત્તમ ઉપયોગ

સ્વચ્છતા અને વેન્ટિલેશન

ગ્રીન એનર્જી

બાયો-વેસ્ટ નિકાલ

કાચા માલ અને ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની આવશ્યકતાઓ (Raw Material and Infrastructure Requirements)

ઘટક (Component)	વિશિષ્ટતા/જથ્થો (Specification/Quantity)	નોંધ (Remarks)
હર્બલ તેલ અને ઘી	૧૫-૨૦ લિટર/મહિનો	પ્રમાણિત આયુર્વેદિક વિકેતાઓ પાસેથી મેળવવું.
ચૂર્ણ અને ઉકાળા	૧૦-૧૫ કિલો/મહિનો	સામાન્ય ફોર્મ્યુલેશન્સ: ત્રિફળા, ત્રિકટુ, દશમૂળ
થેરાપી બેડ (ફોલ્ડેબલ)	૧ યુનિટ	વોટરપ્રૂફ, સાફ કરવામાં સરળ હોવું જોઈએ.
સ્ટોરેજ યુનિટ્સ અને ડ્રોઅર્સ	વાહનની અંદર ફિક્સ	દવાઓ અને સાધનોના સંગ્રહ માટે.
પાણીની ટાંકી અને નળ યુનિટ	૧૦૦-૨૦૦ લિટર	હાથ ધોવા અને સ્ટીમ થેરાપી માટે.
સ્વેદન ચેમ્બર (વરાળ)	૧ કોમ્પેક્ટ યુનિટ	પોર્ટેબલ અથવા ઇનબિલ્ટ સ્ટીમ જનરેટર.
કચરાના નિકાલ માટેનું યુનિટ	બાયોહેઝાર્ડ બિન	સૂકો અને ભીનો કચરો અલગ રાખવા માટે.
પડદા અને ગોપનીયતા વિભાજકો	વાનની અંદર ઇન્સ્ટોલ કરવા	લિંગ-યોગ્ય થેરાપી જગ્યા સુનિશ્ચિત કરવા.

નાનું જનરેટર / ઇન્વર્ટર	૧.૫-૨ kVA	અવિરત કામગીરી માટે.
ફોલ્ટેબલ કેનોપી / ટેન્ટ	૧ યુનિટ	બહારના પરામર્શ અથવા જાગૃતિ સ્ટોલ માટે.

કાર્યકારી પ્રવાહ (Operational Flow)

- **નિયત પરિભ્રમણ (Scheduled Rotation):** ક્લિનિક નિર્ધારિત રોટેશનલ ધોરણે કાર્ય કરે છે, જે પખવાડિયામાં એક બ્લોક/જિલ્લાના ૧૦-૧૫ ગામો/નગરોને આવરી લે છે.
- **સ્થળ પર રોકાણ:** સ્થાનિક માંગના આધારે દરેક સ્થળને ૧-૨ દિવસ ફાળવવામાં આવે છે.
- **એપોઇન્ટમેન્ટ મોડેલ:** તે વોક-ઇન અને પ્રી-બુક કરેલ પરામર્શ/થેરાપી સત્રો બંનેનું સંચાલન કરે છે.
- **સામુદાયિક પહોંચ:** પૂરતી હાજરી અને સામુદાયિક વિશ્વાસ માટે અગાઉથી જાગૃતિ ઝુંબેશો (ASHA કાર્યકરો, ગ્રામ પ્રધાન, SHGs દ્વારા) કરવી મહત્વપૂર્ણ છે.
- **નોંધણી અને નિદાન:** દરેક સ્થળ પરનું પ્રથમ પગલું નાડી વાંચન, દોષ મૂલ્યાંકન અને જીવનશૈલી મૂલ્યાંકનનો ઉપયોગ કરીને દર્દીની નોંધણી અને આયુર્વેદિક નિદાન છે.
- **થેરાપી આયોજન:** નિદાનના આધારે કસ્ટમાઇઝ્ડ પંચકર્મ યોજના (અભયંગ, સ્વેદન, બસ્તિ, નસ્ય વગેરે સહિત) બનાવવામાં આવે છે.
- **થેરાપી પહેલાં તપાસ:** થેરાપી શરૂ કરતા પહેલાં મૂળભૂત સ્વાસ્થ્ય માપદંડો નોંધવામાં આવે છે અને સહમતિ (informed consent) લેવામાં આવે છે.
- **સ્વચ્છતા ધોરણ:** સખત સ્વચ્છતા જાળવવા માટે દરેક ઉપયોગ પહેલાં અને પછી તમામ ઉપકરણોની સફાઈ કરવામાં આવે છે.

- **થેરાપી પછીની સંભાળ:** દર્દીઓને આહાર/ફોલો-અપ સલાહ આપવામાં આવે છે, જરૂર મુજબ હર્બલ દવાઓ ઓફર કરવામાં આવે છે, અને પરિણામોને ટ્રેક કરવા માટે ફીડબેક ફોર્મ એકત્રિત કરવામાં આવે છે.
- **વ્યવસ્થાપન અને જાળવણી:** બેઝ લોકેશન પરથી સામાહિક સામગ્રીનું રિસ્ટોકિંગ અને નિયમિત વાહન સેનિટાઇઝેશન કરવામાં આવે છે.
- **ફોલો-અપ:** લાંબા ગાળાની સંભાળ માટે ટેલિકન્સલ્ટેશન ફોલો-અપ પણ ઓફર કરી શકાય છે.
- **સમયપત્રકનું પ્રચાર:** યુનિટનું સમયપત્રક અગાઉથી જાહેર કરવા માટે વોટ્સએપ ગ્રુપ્સ, પંચાયત ભવનોમાં પોસ્ટરો, અને સ્થાનિક સમુદાયના કાર્યકરોનો ઉપયોગ થાય છે.

લક્ષિત લાભાર્થીઓ (Target Beneficiaries)

- **મિક લાભાર્થીઓ (ગ્રામીણ ફોકસ):** ગુજરાતના જિલ્લાઓના ગ્રામીણ રહેવાસીઓ, ખાસ કરીને વરિષ્ઠ નાગરિકો, મહિલાઓ અને દૈનિક વેતન મેળવતા કામદારો.
- **સામાન્ય બિમારીઓ:** આ પ્રાથમિક જૂથો હાડકાં અને સ્નાયુઓના દુખાવા (musculoskeletal pain), લાંબા ગાળાની પાચન સમસ્યાઓ અથવા શ્વસન સંબંધી બિમારીઓ જેવી સામાન્ય સમસ્યાઓથી પીડાય છે.
- **પ્રાથમિક જૂથને લાભ:** આ લોકોને સ્થળ પરની વેલનેસ સેવાઓનો લાભ મળે છે, કારણ કે તેમની પાસે સામાન્ય રીતે પરંપરાગત આયુર્વેદિક સંભાળની મર્યાદિત પહોંચ હોય છે.
- **ગૌણ લાભાર્થીઓ (પ્રવાસન ફોકસ):** દ્વારકા, સોમનાથ, ગીર-સોમનાથ અને પાલિતાણા જેવા આધ્યાત્મિક અને ઇકો-ટૂરિઝમ સર્કિટની મુલાકાત લેતા દેશી અને આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસીઓ.
- **પ્રવાસન સેવા મોડેલ:** ક્લિનિક્સ ઇકો-રિસોર્ટ્સ અથવા તીર્થયાત્રીઓના

આરામ ગૃહોની નજીક સ્થિત થઈ શકે છે, જે ડિટોકસ અથવા નિવારક ઉપચાર શોધતા વોક-ઇન ગ્રાહકોને સેવા આપશે.

- **પ્રવાસન પેકેજો:** તેમના એકંદર અનુભવને વધારવા માટે વેલનેસ પ્રવાસીઓ અથવા યોગ રીટ્રીટના સહભાગીઓને ખાસ પેકેજો ઓફર કરી શકાય છે.
- **સંસ્થાકીય ગ્રાહકો:** વૃદ્ધાશ્રમો, SHG નેટવર્ક્સ, સરકારી આરોગ્ય કેન્દ્રો અને CSR-સમર્થિત કાર્યક્રમોને પુનરાવર્તિત કરારો માટે લક્ષ્ય બનાવી શકાય છે.
- **કોર્પોરેટ ગ્રાહકો:** કોર્પોરેટ ગ્રાહકો (દૂરના બ્લોકસમાં પોસ્ટ કરાયેલા રાજ્ય કર્મચારીઓ) માટે વિશેષ કર્મચારી વેલનેસ કેમ્પ ઓફર કરી શકાય છે.
- **સેવાની પહોંચનું લક્ષ્ય:** પૂરતી પહોંચ સાથે, ક્લિનિક તેના ઓપરેશનલ રૂટ પર દર મહિને ૫૦૦-૭૦૦ લાભાર્થીઓને સેવા આપવાનું લક્ષ્ય રાખે છે.

મેનપાવરની આવશ્યકતાઓ અને ખર્ચ (Manpower Requirements and Costs)

પદ (Position)	સ્ટાફ સંખ્યા (No. of Staff)	માસિક પગાર (₹) (Monthly Salary)	સમયગાળો (Duration)	વાર્ષિક ખર્ચ (₹) (Annual Cost)	મુખ્ય જવાબદારીઓ (Key Responsibilities)
પંચકર્મ થેરાપિસ્ટ	૧	₹૨૦,૦૦૦	૧૨ મહિના	₹૨,૪૦,૦૦૦	થેરાપી કરવી, પ્રોટોકોલ અને સ્વચ્છતા સુનિશ્ચિત કરવી.
મોબાઇલ	૧	₹૧૩,૦૦૦	૧૨ મહિના	₹૧,૫૬,૦૦૦	વાન ચલાવવી,

ક્લિનિક કો-ઓર્ડિનેટર					સેટઅપનું સંચાલન કરવું, સત્રોનું સંકલન કરવું.
આયુર્વેદ આસિસ્ટન્ટ/હેલ્પર	૧	₹૧૦,૦૦૦	૧૨ મહિના	₹૧,૨૦,૦૦૦	થેરાપીમાં મદદ કરવી, તેલ ગરમ કરવું, સફાઈ કરવી, પુરવઠો સંભાળવો.
BAMS ડૉક્ટર (પાર્ટ-ટાઇમ)	૧	₹૧૦,૦૦૦	૧૦ મહિના	₹૧,૦૦,૦૦૦	પરામર્શ પ્રદાન કરવો, તબીબી દેખરેખ જાળવવી.
સામુદાયિક આઉટરીચ કાર્યકર	૧	₹૭,૦૦૦	૧૦ મહિના	₹૭૦,૦૦૦	સ્થાનિક જૂથોને સક્રિય કરવા, જાગૃતિ સત્રોનું સંચાલન કરવું.
કુલ અંદાજિત ખર્ચ	—	—	—	₹૬,૮૬,૦૦૦	પાર્ટ-ટાઇમ અને ફૂલ-ટાઇમ સહાય સહિત.

અમલીકરણ કાર્યક્રમ (Implementation Schedule)

સમયરેખા (મહિના) (Timeline - Months)	મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓ (Key Activities)
મહિના ૧-૨	સ્થળની પસંદગી, વાહનની ખરીદી/લીઝિંગ, આયુષ/DUY નોંધણી, ડિઝાઇન લેઆઉટ.
મહિના ૩-૪	વાહનનું કસ્ટમાઇઝેશન, સાધનોની ખરીદી, સ્ટાફની ભરતી, સ્ટાફની તાલીમ.
મહિનો ૫	૧-૨ ગામોમાં પ્રાયોગિક ધોરણે ટ્રાયલ રન, બ્રાન્ડિંગ સેટઅપ, સામુદાયિક પ્રતિભાવનું પરીક્ષણ.
મહિનો ૬	સત્તાવાર લોન્ચ, રૂટને અંતિમ સ્વરૂપ આપવું, થેરાપીની ડિલિવરી શરૂ કરવી.
મહિના ૭-૯	રૂટનું વિસ્તરણ, સ્થાનિક જોડાણ (tie-ups), સ્ટાફની પ્રતિભાવ પર આધારિત તાલીમ.

મહિનો ૧૦	પ્રતિભાવ સંગ્રહ, સેવા મોડેલને અપગ્રેડ કરવું, વ્યાપ વધારવા માટે આઉટરીચ શરૂ કરવું.
----------	--

અંદાજિત પ્રોજેક્ટ ખર્ચ (Estimated Project Cost)

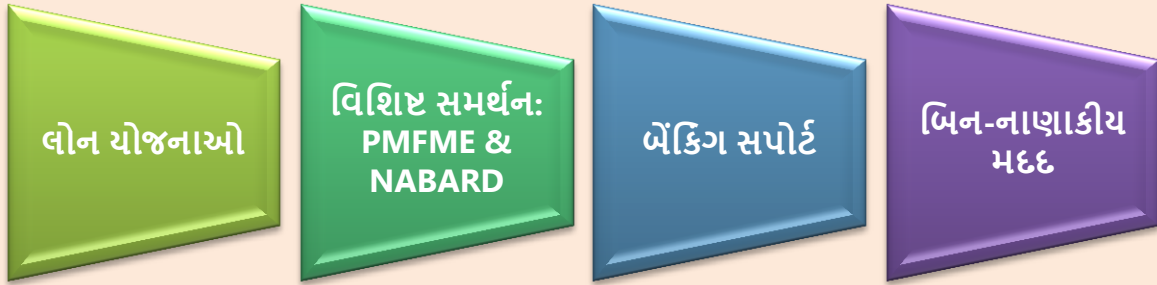
ઘટક (Component)	અંદાજિત ખર્ચ (₹) (Estimated Cost)	નોંધ (Remarks)
વાહન ખરીદી/કસ્ટમાઇઝેશન	₹૪,૫૦,૦૦૦ – ₹૫,૫૦,૦૦૦	વાન અથવા ટેમ્પો ટ્રાવેલરનું કન્વર્ઝન.
થેરાપી સાધનો અને ફિટિંગ્સ	₹૨,૫૦,૦૦૦ – ₹૩,૦૦,૦૦૦	બેડ, સ્ટીમ યુનિટ, કેબિનેટ, ઓઇલ હીટરનો સમાવેશ.
બ્રાન્ડિંગ અને IEC સામગ્રી	₹૫૦,૦૦૦ – ₹૭૦,૦૦૦	લોગો, સાઇનબોર્ડ, પત્રિકાઓ, ક્લિનિક નેમ રેપ.
પ્રારંભિક વર્કિંગ કેપિટલ (૩-૪ મહિના)	₹૩,૦૦,૦૦૦ – ₹૪,૦૦,૦૦૦	સ્ટાફના પગાર, હર્બલ સામગ્રી, ઇંધણ, નિકાલજોગ વસ્તુઓ.
કુલ પ્રોજેક્ટ ખર્ચ	₹૧૦,૫૦,૦૦૦ – ₹૧૩,૨૦,૦૦૦	ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર, સેટઅપ અને ઓપરેટિંગ રિઝર્વનો સમાવેશ.

નાણાંના સાધનો (Means of Finance)

- ભંડોળનું મિશ્રણ: ફાઇનાન્સિંગ પ્રમોટરની ઇક્વિટી, સરકારી સબસિડી અને સંસ્થાકીય ધિરાણના સંયોજન દ્વારા પૂરું પાડવામાં આવશે.
- પ્રમોટરની ઇક્વિટી: પ્રમોટર પાસેથી પ્રોજેક્ટ ખર્ચના ૨૦-૩૦% યોગદાનની અપેક્ષા છે (રોકડમાં અથવા વસ્તુ સ્વરૂપે, જેમ કે વાહન કે સાધનો).
- સંસ્થાકીય ધિરાણ (૭૦-૮૦%): બાકીનું ભંડોળ સરકારી યોજનાઓ દ્વારા મેળવી શકાય છે, જેમ કે:
 - **PMFME** (સેવા-લિક્કડ હર્બલ ઉત્પાદનો માટે).
 - **NABARD** ના ગ્રામીણ આરોગ્ય સંભાળ પ્રમોશન ફંડ.

- **ઉદ્યોગસાહસિકો માટે લોન:** યુવા ઉદ્યોગસાહસિકો અથવા સ્વ-સહાય જૂથો (SHGs) માટે **MUDRA** અથવા **Stand-Up India** હેઠળ વ્યાજ સબવેન્શન લોન ઉપલબ્ધ છે.
- **ગ્રાન્ટની સંભાવના:** પંચકર્મ કેન્દ્રોની સ્થાપના માટે આયુષ મંત્રાલયના સમર્થનનો ઉપયોગ ગ્રાન્ટ ઘટકો માટે કરી શકાય છે.
- **બેંકિંગ સુલભતા:** ગુજરાતમાં સહકારી બેંકો અને પ્રાદેશિક ગ્રામીણ બેંકો ન્યૂનતમ કોલેટરલ સાથે માઇક્રો-એન્ટરપ્રાઇઝ લોનના સંભવિત સ્ત્રોત છે.
- **બિન-નાણાકીય સહાય:** કૌશલ્ય તાલીમ, IEC સપોર્ટ, અથવા આયુષ હોસ્પિટલો સાથે ભાગીદારી AYUSH અથવા રાજ્ય આરોગ્ય વિભાગો દ્વારા સુગમ બનાવી શકાય છે.
- **જોખમ ઘટાડવું:** નિવારક આરોગ્ય સંભાળ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતા **NGOs** અથવા **CSR** ભાગીદારો સાથે સહયોગ કરવાથી પ્રમોટર માટે નાણાકીય જોખમ વધુ ઘટાડી શકાય છે.

આવકના સ્ત્રોતો (Revenue Streams)

આવકનો સ્ત્રોત (Revenue Source)	યુનિટ કિંમત (₹) (Unit Price)	અંદાજિત વોલ્યુમ (માસિક) (Estimated Volume - Monthly)	અંદાજિત માસિક આવક (₹) (Estimated Monthly Revenue)
થેરાપી સત્રો (અભયંગ વગેરે)	₹૪૦૦ – ₹૬૦૦	૨૦૦ – ૩૦૦ સત્રો	₹૮૦,૦૦૦ – ₹૧,૮૦,૦૦૦

પંચકર્મ પેકેજો	₹૩,૦૦૦ – ₹૭,૦૦૦	૧૦ – ૨૦ ગ્રાહકો	₹૪૦,૦૦૦ – ₹૧,૨૦,૦૦૦
આયુર્વેદિક ઉત્પાદનોનું વેચાણ	₹૧૦૦ – ₹૫૦૦/વસ્તુ	૧૦૦ – ૧૫૦ વસ્તુઓ	₹૧૫,૦૦૦ – ₹૨૫,૦૦૦
સંસ્થાકીય હેલ્થ કેમ્પ	₹૧૦,૦૦૦ – ₹૨૦,૦૦૦/ઇવેન્ટ	દર મહિને ૨ – ૪ ઇવેન્ટ	₹૨૦,૦૦૦ – ₹૮૦,૦૦૦
કુલ માસિક આવક	–	–	₹૧,૫૫,૦૦૦ – ₹૪,૦૫,૦૦૦

નફાકારકતાનો અંદાજ (Profitability Estimate)

વર્ષ (Year)	માસિક આવક (₹) (Monthly Revenue)	માસિક ખર્ચ (₹) (Monthly Expenses)	ચોખ્ખો નફો (₹) (Net Profit)	વાર્ષિક નફાનું માર્જિન (%) (Annual Profit Margin)	નોંધ (Remarks)
વર્ષ ૧	₹૧,૫૦,૦૦૦ – ₹૨,૦૦,૦૦૦	₹૧,૩૦,૦૦૦ – ₹૧,૮૦,૦૦૦	₹૨૦,૦૦૦ – ₹૩૦,૦૦૦	૧૦% – ૧૫%	જાગૃતિનો તબક્કો, રૂટનો ઓછો ઉપયોગ.
વર્ષ ૨	₹૨,૫૦,૦૦૦ – ₹૩,૫૦,૦૦૦	₹૧,૮૦,૦૦૦ – ₹૨,૩૦,૦૦૦	₹૬૦,૦૦૦ – ₹૧,૨૦,૦૦૦	૨૦% – ૩૦%	પુનરાવર્તિત બુકિંગ, ગ્રુપ પેકેજો.
વર્ષ ૩	₹૩,૫૦,૦૦૦ – ₹૪,૫૦,૦૦૦	₹૨,૪૦,૦૦૦ – ₹૩,૨૦,૦૦૦	₹૧,૦૦,૦૦૦ – ₹૧,૩૦,૦૦૦	૨૫% – ૩૦%	મજબૂત બ્રાન્ડ, મોસમી ટોચ (seasonal peaks).

બ્રેક-ઇવન એનાલિસિસ (Break-even Analysis)

પરિમાણ (Parameter)	મૂલ્ય (₹) (Value)	નોંધ (Remarks)
કુલ નિશ્ચિત વાર્ષિક ખર્ચ (Total Fixed Annual Costs)	₹૬,૮૦,૦૦૦	પગાર, ઇંધણ, વીમો, પ્રમોશનલ સામગ્રીનો સમાવેશ.
પ્રતિ સત્ર સરેરાશ કિંમત (Average Price per Session)	₹૫૦૦	થેરાપી અને પેકેજોની ભારિત સરેરાશ.
લઘુત્તમ માસિક બુકિંગ (Minimum Monthly Bookings)	૩૨૦ – ૩૫૦ ગ્રાહકો	આશરે ૧૨-૧૫ ગ્રાહકો પ્રતિ કાર્યકારી દિવસ.
આવશ્યક માસિક આવક (Monthly Revenue Required)	₹૧,૬૦,૦૦૦ – ₹૧,૮૦,૦૦૦	બ્રેક-ઇવન થવા માટે.
બ્રેક-ઇવન થવાનો અંદાજિત સમય (Estimated Time to Breakeven)	૧૬ – ૨૦ મહિના	સબસિડી અથવા કેમ્પ ટાઇ-અપ્સ સાથે સમયગાળો ટૂંકો થઈ શકે છે.

માર્કેટિંગ વ્યૂહરચનાઓ (Marketing Strategies)

સ્થાનિક અને સામુદાયિક પહોંચ

- જાગૃતિ સર્જન: પંચાયત ભવનોમાં પોસ્ટરો, આશા કાર્યકરો દ્વારા હેન્ડબિલનું વિતરણ, સામાજિક હાટ (બજાર) માં જાહેરાતો, અને સ્થાનિક મંદિરો પર બેનરોનો ઉપયોગ કરવો.
- વિશ્વાસ નિર્માણ: અનૌપચારિક સમર્થન માટે સ્થાનિક પ્રભાવકો (influencers) અને સરપંચોને જોડવા અને પ્રશંસાપત્રો (testimonials) એકઠા કરીને માઉથ પબ્લિસિટી (word-of-mouth) વધારવી.

બ્રાન્ડિંગ અને ડિજિટલ હાજરી

- પ્રાદેશિક બ્રાન્ડિંગ: દેવભૂમિ વારસો અને આયુર્વેદને પ્રતિબિંબિત કરતું ઓળખી શકાય તેવું નામ અને લોગો સ્થાપિત કરવો.

- **મોબાઇલ વાન બ્રાન્ડિંગ:** વાનને રંગ-કોડેડ કરવી અને "તમારા ઘરઆંગણે આયુર્વેદ" દર્શાવતા વિષયવસ્તુના ગ્રાફિક્સનો ઉપયોગ કરવો.
- **ડિજિટલ સંચાર:** દરેક ગામના ક્લસ્ટર માટે વોટ્સએપ ગ્રુપ્સ બનાવવા, જ્યાં સાપ્તાહિક ધોરણે સમયપત્રક, આરોગ્ય ટિપ્સ અને પ્રમોશન શેર કરી શકાય.
- **સંસ્થાકીય દૃશ્યતા:** આરોગ્ય આઉટરીચ ઇવેન્ટ્સમાં ક્લિનિકને સૂચિબદ્ધ કરવા માટે ગ્રામ પંચાયતો અને BDOs (બ્લોક ડેવલપમેન્ટ ઓફિસર્સ) સાથે ભાગીદારી કરવી.

વ્યાપક ભાગીદારી અને જાળવણી

- **રેફરલ પ્રોગ્રામ્સ:** ક્લાયન્ટ રેફરલ પ્રોગ્રામ્સ માટે આયુર્વેદિક રિસોર્સ, યોગ કેન્દ્રો અને સ્થાનિક પ્રવાસન બોર્ડ સાથે સહયોગ શરૂ કરવો.
- **ડિજિટલ એક્સેસ:** પ્રિન્ટેડ સામગ્રી પર QR કોડનો ઉપયોગ કરવો, જે વપરાશકર્તાઓને મૂળભૂત ક્લિનિક વેબસાઇટ અથવા ઓનલાઇન બુકિંગ પેજ પર લઈ જાય.
- **સંસ્થાકીય વિશ્વાસ:** આયુષ મેળા, સ્થાનિક વેલનેસ પ્રદર્શનો અને સરકારી પ્રાયોજિત કેમ્પમાં ભાગ લેવો.
- **ગ્રાહક જાળવણી:** પુનરાવર્તિત વપરાશકર્તાઓ માટે લોયલ્ટી કાર્ડ અને મોસમી પ્રમોશન (દા.ત., ચોમાસાના ડિટોક્સ પેકેજો) રજૂ કરવા.

મશીનરી અને સાધનોની આવશ્યકતાઓ (Machinery and Equipment Requirement)

સાધન/વસ્તુ (Equipment/ Item)	વિશિષ્ટતા/ક્ષમતા (Specification/Capacity)	અંદાજિત ખર્ચ (₹) (Estimated Cost)	હેતુ (Purpose)
પંચકર્મ થેરાપી બેડ	ફોલ્ડેબલ, સાગનું લાકડું (teakwood) અથવા SS ફ્રેમ	₹૨૦,૦૦૦ – ₹૩૦,૦૦૦	માલિશ (massage), તેલની સારવાર

			માટે.
સ્વેદન સ્ટીમ બોક્સ (પોર્ટેબલ)	લાકડાનું/એલ્યુમિનિયમ, ૧ વ્યક્તિ માટે	₹૧૫,૦૦૦ – ₹૨૫,૦૦૦	માલિશ પછી સ્ટીમ થેરાપી માટે.
ઓઇલ હીટર અને વોર્મર યુનિટ	૨-૫ લિટર, ઇલેક્ટ્રિક	₹૭,૦૦૦ – ₹૧૦,૦૦૦	થેરાપી દરમિયાન તેલનું તાપમાન જાળવવા માટે.
હર્બલ ડેકોક્શન બોઇલર	૫-૧૦ લિટર, SS-૩૦૪	₹૮,૦૦૦ – ₹૧૨,૦૦૦	ઉકાળા (ડેકોક્શન) તૈયાર કરવા માટે.
પાણી સંગ્રહ યુનિટ	૨૦૦-૩૦૦ લિટર, HDPE ટાંકી	₹૫,૦૦૦ – ₹૭,૦૦૦	ઘોવા, સફાઈ અને વરાળ (સ્ટીમ) ઉત્પન્ન કરવા માટે.
કચરાના નિકાલ માટેનું યુનિટ (ડ્યુઅલ બિન)	મેડિકલ-ગ્રેડ પ્લાસ્ટિક	₹૨,૦૦૦ – ₹૩,૫૦૦	સૂકા અને ભીના કચરાનું વિભાજન.
ફોલ્ડેબલ ટેન્ટ/કેનોપી	૬x૬ ફૂટ, વોટરપ્રૂફ	₹૪,૦૦૦ – ₹૬,૦૦૦	બાહ્ય પરામર્શ અથવા જાગૃતિ બૂથ માટે.
મીની રેફ્રિજરેટર	૫૦-૧૦૦ લિટર	₹૧૦,૦૦૦ – ₹૧૫,૦૦૦	ઉકાળા અને નાશવંત દવાઓ માટે.
સોલાર પેનલ અથવા ઇન્વર્ટર યુનિટ	૧-૨ kVA	₹૨૫,૦૦૦ – ₹૩૫,૦૦૦	થેરાપી સાધનો માટે બેકઅપ પાવર.

અંદાજિત કુલ મશીનરી ખર્ચ : ₹૮૦,૦૦૦ – ₹૧,૫૦,૦૦૦

પર્યાવરણીય લાભો (Environmental benefits)

- **ઓછું ઉત્સર્જન:** આ ક્લિનિક્સ સેવાઓને સીધી ઓછી સેવા ધરાવતા વિસ્તારોમાં લાવીને, દર્દીઓની લાંબા અંતરની મુસાફરીની જરૂરિયાત ઘટાડે છે, જેનાથી વાહન દ્વારા થતા ઉત્સર્જનમાં ઘટાડો થાય છે.
- **ઓછો કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ:** લાઇટિંગ અને સાધનો માટે સૌર ઊર્જા (solar power) નો ઉપયોગ કરીને ઓપરેશનલ કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટને ઓછો કરે છે.
- **ન્યૂનતમ ઝેરી કચરો:** આયુર્વેદિક પ્રણાલીને કારણે, પંચકર્મ યુનિટ્સ ન્યૂનતમ ઝેરી કચરો ઉત્પન્ન કરે છે.
- **જૈવવિઘટનશીલ સામગ્રી:** તેઓ કુદરતી, જૈવવિઘટનશીલ સામગ્રી (હર્બલ તેલ, સુતરાઉ) નો ઉપયોગ કરે છે, જેનાથી તબીબી કચરો ઘટે છે.
- **જૈવિક કચરાનું વ્યવસ્થાપન:** જૈવિક કચરો (વપરાયેલ તેલ, જડીબુટ્ટીઓ) ખાતર બનાવવા (composting) અથવા સ્થાનિક વર્મીકમ્પોસ્ટ ખાડાઓ દ્વારા સરળતાથી વ્યવસ્થાપિત કરી શકાય છે.
- **રાસાયણિક પ્રદૂષણમાં ઘટાડો:** નિવારક આરોગ્યને પ્રોત્સાહન આપીને, ક્લિનિક્સ રાસાયણિક-ભારે સારવાર પરની નિર્ભરતા ઘટાડીને ફાર્માસ્યુટિકલ પ્રદૂષણને આડકતરી રીતે ઓછું કરે છે.
- **રાજદૂતની ભૂમિકા:** આ ક્લિનિક ગ્રામીણ સમુદાયોમાં ટકાઉ જીવનશૈલી અને પર્યાવરણને અનુકૂળ વેલનેસ પ્રથાઓ માટે રાજદૂત તરીકે કાર્ય કરી શકે છે.

ભવિષ્યની તકો (Future Opportunities)

- **વિસ્તરણ અને વિશેષજ્ઞતા:** વધુ જિલ્લાઓને આવરી લેવા અથવા મહિલા સ્વાસ્થ્ય કેમ્પ, પોસ્ટ-નેટલ કેર (સૂવાવડ પછીની સંભાળ), અથવા વૃદ્ધોની સુખાકારી (geriatric wellness) જેવી વિશિષ્ટ સેવાઓ ઓફર કરવા માટે બીજું વાહન તૈનાત કરવું.

- **શૈક્ષણિક સહયોગ:** મોબાઇલ ઇન્ટર્નશિપ પ્રોગ્રામ્સ અને સંયુક્ત સંશોધન અભ્યાસો માટે ગુજરાતની આયુર્વેદિક કોલેજો સાથે ભાગીદારી કરવી.
- **ઉત્પાદન વિકાસ:** ક્લિનિક, SHG અથવા ઓનલાઇન દ્વારા વેચાણ માટે "વિલેજ વેલનેસ બોક્સ" (હર્બલ બામ, તેલ અને ચા) જેવી નવી પ્રોડક્ટ લાઇન બનાવવી.
- **મોડેલનું ઉત્ક્રાંતિ:** ક્લિનિક વધુ માંગવાળા સ્થળે અર્ધ-કાયમી પંચકર્મ વેલનેસ હબ માં વિકસિત થઈ શકે છે, જ્યારે આસપાસના બ્લોકમાં મોબાઇલ પહોંચ યાવું રાખવી.
- **ફેન્યાઇઝી સંભાવના:** સફળ ખ્યાલને અન્ય રાજ્યોમાં પુનરાવર્તિત કરવા માટે ફેન્યાઇઝી મોડલ્સ વિકસાવવા.
- **નાણાકીય જોડાણ:** ક્લિનિકને વીમા-સમર્થિત નિવારક આરોગ્ય તપાસ અને વેલનેસ પ્રવાસન પ્રવાસના કાર્યક્રમો (ગુજરાત પ્રવાસન નીતિ હેઠળ) સાથે જોડવું.
- **વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી:** ઓપરેશન્સને વધારવા અને મોબાઇલ આયુર્વેદિક નવીનતામાં ગુજરાતના નેતૃત્વને પ્રદર્શિત કરવા માટે **NGOs અથવા CSR જૂથો** સાથે સહયોગ કરવો.

શૈક્ષણિક
નેટવર્ક

પ્રવાસન
અને વીમો

નવીન માર્કેટિંગ વ્યૂહરચના (Innovative Marketing Strategy)

માત્ર પેમ્ફલેટ વહેંચવાને બદલે ડિજિટલ યુગમાં ગ્રાહકો સુધી પહોંચવા માટે:

- **'વેલનેસ ઓન વ્હીલ્સ' ટ્રેકિંગ:** ગ્રાહકો માટે એક મોબાઇલ એપ અથવા વોટ્સએપ બોટ બનાવવો, જેનાથી તેઓ જોઈ શકે કે ક્લિનિકની વાન હાલમાં

ક્યાં છે અને ક્યારે તેમના વિસ્તારમાં આવશે.

- **કોર્પોરેટ 'ડિ-સ્ટ્રેસ' ડે:** ઓફિસ પાર્કિંગમાં જઈને કર્મચારીઓ માટે ૧૫-મિનિટના 'હેડ મસાજ' અથવા 'નાડી પરીક્ષણ' કેમ્પ યોજવા.
- **સોસાયટી સબ્સ્ક્રિપ્શન:** મોટી રેસિડેન્શિયલ સોસાયટીઓ સાથે કરાર કરવો કે દર રવિવારે વાન ત્યાં આવશે અને મેમ્બર્સને ડિસ્કાઉન્ટેડ ભાવે સેવા આપશે.
- **ડિજિટલ હેલ્થ કાર્ડ:** દરેક દર્દીને ડિજિટલ હિસ્ટ્રી કાર્ડ આપવું, જેથી તેઓ ગમે ત્યારે ફોલો-અપ લઈ શકે.

તકનીકી અપગ્રેડેશન (Technological Upgradation)

મોબાઇલ વાનને સ્માર્ટ બનાવવા માટે:

- **ટેલિ-કન્સલ્ટેશન સ્ક્રીન:** વાનની અંદર એક મોટી સ્ક્રીન લગાવવી, જેના દ્વારા દર્દીઓ મોટા શહેરના નિષ્ણાત વૈદ્ય સાથે વિડિયો કોલ પર વાત કરી શકે.
- **સોલર પાવર્ડ ઇક્વિપમેન્ટ:** તેલ ગરમ કરવા અને સ્ટીમ મશીન ચલાવવા માટે વાનની છત પર સોલર પેનલનો ઉપયોગ, જે ડીઝલ જનરેટરનો ખર્ચ અને અવાજ ઘટાડે.
- **ઓટોમેટેડ શિરોધારા મશીન:** પરંપરાગત પદ્ધતિને બદલે ઇલેક્ટ્રોનિક નિયંત્રિત શિરોધારા યંત્ર વાપરવું, જે તેલનો પ્રવાહ અને તાપમાન એકસરખું રાખે.

SWOT વિશ્લેષણ (SWOT Analysis)

શક્તિઓ (Strengths)

- લોકોના ઘર સુધી પહોંચવાની સુવિધા.
- સ્થિર ક્લિનિક કરતા ઓછું ભાડું અને ખર્ચ.
- આયુર્વેદ પ્રત્યે વધતો વિશ્વાસ.

નબળાઈઓ (Weaknesses)

- વાહનની જાળવણી અને ઇંધણ ખર્ચ.
- મર્યાદિત જગ્યા (એક સમયે ૧-૨ દર્દી).
- ચોમાસામાં કામગીરીમાં વિક્ષેપ.

તકો (Opportunities)

- ગ્રામીણ અને અંતરિયાળ વિસ્તારોમાં મોટું બજાર.
- મેડિકલ ટુરિઝમ સાથે જોડાણ.

ભય/પડકારો (Threats)

- રસ્તાઓની ખરાબ હાલતથી સાધનોને નુકસાન.
- કુશળ થેરાપીસ્ટની અછત.

- પોતાની બ્રાન્ડની હર્બલ પ્રોડક્ટ્સ વેચવી. - એલોપેથી દવાની ત્વરિત અસર સાથે સરખામણી.

જોખમ વ્યવસ્થાપન (Risk Management)

- **આરોગ્ય અને સ્વચ્છતા:** વાનમાં ચેપ ફેલાવવાનો ભય.
 - *નિવારણ:* દરેક સેશન પછી ડિસ્પોઝેબલ શીટ બદલવી અને UV લાઈટથી વાનને જંતુમુક્ત કરવી.
- **વાહન બ્રેકડાઉન:** જો વાન રસ્તામાં બંધ પડે તો એપોઇન્ટમેન્ટ રદ થાય.
 - *નિવારણ:* વાહનનું નિયમિત સર્વિસિંગ અને બેકઅપ વાહનની વ્યવસ્થા અથવા સ્થાનિક ક્લિનિક સાથે ટાઈ-અપ.
- **દર્દીની સુરક્ષા:** થેરાપી દરમિયાન તેલથી દાઝી જવું કે ચક્કર આવવા.
 - *નિવારણ:* થેરાપીસ્ટને ફર્સ્ટ એઈડ ટ્રેનિંગ આપવી અને ઇમરજન્સી કિટ સાથે રાખવી.

કચરાનું વ્યવસ્થાપન (Waste Management - Bio-Medical)

તેલનો નિકાલ

વપરાયેલું તેલ ગટરમાં ન નાખતા, તેને એકત્રિત કરી બાયો-ફ્યુઅલ પ્લાન્ટમાં આપવું અથવા યોગ્ય રીતે નિકાલ કરવો.

બાયો-મેડિકલ વેસ્ટ

કપાસ, પટ્ટી અને અન્ય કચરાને લાલ અને પીળી થેલીઓમાં અલગ રાખી, નજીકના હોસ્પિટલ કે વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ એજન્સીને સોંપવો.

પાણીનો બચાવ

સ્ટીમ અને સફાઈ માટે વપરાતું પાણી રિસાયકલ કરીને વાહનના ટાયર ધોવા માટે વાપરવું.

ગુણવત્તા નિયંત્રણ અને ખાતરી (Quality Control & Assurance)

આરોગ્ય સેવા હોવાથી ઉચ્ચ ધોરણો જરૂરી:

- **SOP પાલન:** દરેક થેરાપી માટે સ્ટાન્ડર્ડ ઓપરેટિંગ પ્રોસિજર (જેમ કે તેલનું તાપમાન, મસાજનું દબાણ) નક્કી કરવું.
- **દર્દીનો ફીડબેક:** સારવાર પછી તુરંત જ ટેબ્લેટ પર દર્દીનો સંતોષ રેટિંગ લેવું.
- **દવાની શુદ્ધતા:** વપરાતા તેલ અને ઔષધો GMP પ્રમાણિત ફાર્મસીમાંથી જ ખરીદવા.
- **પ્રાઈવસી:** વાનમાં દર્દીની પ્રાઈવસી જળવાય તે માટે સાઉન્ડ-પ્રૂફ પડદા અને અલગ ચેન્જિંગ રૂમની વ્યવસ્થા કરવી.

અસ્વીકૃતિ/Disclaimer

આ પ્રોજેક્ટ પ્રોફાઇલ માર્ગદર્શન અને પ્રાથમિક સંશોધન માટે જ છે. ખર્ચ અને નફાકારકતા સહિતના નાણાકીય આંકડાઓ ધારણાઓ પર આધારિત સૂચક અંદાજો છે અને તેમાં ફેરફાર થઈ શકે છે. તેઓ વ્યવસાયિક સફળતાની કોઈ ગેરંટી આપતા નથી. ઉદ્યોગસાહસિકોએ પોતાનો સંપૂર્ણ બજાર સર્વેક્ષણ, નાણાકીય યોગ્ય અભ્યાસ, અને કાયદાકીય પાલન ચકાસણી (ખર્ચની ચકાસણી અને જરૂરી તમામ પરવાનગીઓ અને મંજૂરીઓ મેળવવા સહિત) કરવી ફરજિયાત છે. કોઈપણ ચોક્કસ મશીનરી, સપ્લાયર, અથવા તાલીમ સંસ્થાનું નામ માત્ર માહિતીના સંદર્ભ માટે આપવામાં આવ્યું છે અને તે કોઈ ભલામણ નથી. આ માહિતી વ્યવસાયિક નાણાકીય કે તકનીકી સલાહ નો વિકલ્પ નથી, અને આ રૂપરેખાઓના આધારે લેવાયેલા નિર્ણયોથી થતા કોઈપણ નુકસાન માટે પ્રદાતા કોઈ જવાબદારી લેતા નથી.

This project profile is for guidance and preliminary research only. The financial figures, including costs and profitability, are indicative estimates based on assumptions and are subject to change. They are not a guarantee of commercial success. Entrepreneurs must conduct their own thorough market surveys, financial due diligence, and legal compliance checks (including verifying costs and obtaining all necessary licenses and approvals). The name of any specific machinery, supplier, or training institution is provided purely for informational reference and does not constitute a recommendation. This information is not a substitute for professional financial or technical advice, and the provider holds no liability for any losses incurred from decisions based on these profiles.